

Prawie wszystko o Erwinie Axerze

Erwin Axer niemal całe życie zawodowe był dyrektorem teatru Współczesnego w Warszawie. „Lwowski inteligent, o nienagannyh manierach, stroniący od wulgaryzmów w rozmowie, czytany, znający języki (niemiecki z urodzenia w Austrii, francuski nabyty) (...) sybaryta, smakosz i hedonista, znawca literatury, mistrz teatru i mistrz kompromisu, lawirował umiejętnie pomiędzy naciskami partyjnych nadzorców, treściami wystawianych sztuk, oczekiwaniami publiczności i oczekiwaniami swoich aktorów. Znał i kontynuował tradycje zachodnioeuropejskie – zwłaszcza oświeceniowe, liberalne, intelektualne. Broniąc samego siebie i teatru przed szaleństwem <<w świecie, który wypadł z posad>> ("Hamlet", I, 5) posługiwał się racjonalizmem, zdrowym rozsądkiem i dobrym smakiem. Był życzliwy ludziom, z którymi losu nie dzielił, ale go rozumiał” – wspomina mistrza Kazimierz Braun.

Tytułowe pytanie książki, „Kto to był Erwin Axer?” było punktem wyjścia ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 20-21 października 2017 r. przez Wydział Wiedzy o Teatrze Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza i Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie. Konferencyjne wystąpienia stanowią trzon wydanej przez Instytut Teatralny książki.

Zamieszczone w tomie artykuły koncentrują się na wątkach biografii Erwina Axera, jego światopoglądzie a także na jego twórczości: reżyserowaniu, dyrektorowaniu teatrem i pisarstwie. Blok artykułów to wspomnienia jego studentów i współpracowników. Kolejny dotyczy jego najbliższych współpracowników.

Książkę otwiera artykuł Henryka Izydora Rogackiego „Erwin Axer i mit Galicji”, w którym autor kreśli świat Lwowa, w którym reżyser spędził część dzieciństwa i młodość. Świat, który go ukształtował. Lwów we wspomnieniach Erwina Axera jest tematem artykułu Agnieszki Marszałek. Czasy studiów w PIST-cie i znajomość z Tymonem Terleckim opisuje Marzena Kuraś. Rafał Węgrzyniak idzie śladami doświadczeń Axera z czasów wojny w jego spektaklach i pisarstwie.

Kolejny blok artykułów poświęcony jest współpracownikom Erwina Axera. Barbara Osterloff pisze o scenografii Ewy Starowieyskiej, Elżbieta Baniewicz o przyjaźni Erwina Axera z Jerzym Kreczmarem, Małgorzata Piekutowa o jego korespondencji ze Sławomirem Mrożkiem. Artykuł Magdaleny Raszewskiej „Erwin Axer –poprzednicy i następcy” przypomina powiązania i powinowactwa Erwina Axera z Michałem

Meliną, Jerzym Kreczmarem, Leonem Schillerem, Juliuszem Osterwą i Maciejem Englertem.

O relacji Hassliebe między Tadeuszem Łomnickim a Erwinem Axerem pisze Maria Napiontkowa. Inny artykuł tej badaczki traktuje o relacji Axera z władzą. Maria Dworakowska kreśli portret aktorki Zofii Mrozowskiej – ważnej dla reżysera zarówno na scenie jego teatru jak i w życiu osobistym. O istocie aktorstwa wg Erwina Axera pisze Beata Guczalska. Listę bibliotek reżysera i ważnych dla niego książek opisuje Maryla Zielińska. Światopoglądem Axera zajmuje się Jagoda Hernik Spalińska i Zofia Smolarska. Paweł Płoski ukazuje postawę reżysera wobec publiczności.

Blok artykułów dotyczących realizacji przedstawień przez reżysera za granicami kraju zawiera teksty: Michała Smolisa o wystawieniu „Wesela” w Nowym Jorku, Marka Radziwona o realizacji „Artura Ui” w Związku Radzieckim, Jana Niedzieli o inscenizacjach Axera w Niemczech i Agaty Wittchen-Barełkowskiej o jego wystawieniach tekstów Thomasa Bernharda za granicą i w Polsce.

W tomie zamieszczono również wspomnienia o Erwinie Axerze pióra Kazimierza Brauna, Edwarda Wojtaszka i Jana Kłossowicza. Książkę zamyka blok biogramów rodziny Axerów – począwszy od dziadka reżysera autorstwa Zenona Andrzejewskiego.

O twórczości Erwina Axera ukazała się jak dotąd biografia Elżbiety Baniewicz i monograficzny zeszyt „Notatnika Teatralnego”. Powstało kilka ważnych artykułów, m.in. pióra Marty Fik, Joanny Krakowskiej, Elżbiety Matyni, Elżbiety Wyśińskiej, Jerzego Koeniga. Pokonferencyjny tom artykułów, „Kto to był Erwin Axer?” znacząco poszerza wiedzę o znakomitym reżyserze, chociaż jej nie wyczerpuje.

„Kto to był Erwin Axer?”, red. Paweł Płoski, Michał Smolis, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Warszawa 2019.